

DUKA JÁNOS

MARGITTAI VÁSÁR

Bihar megye északi részében, a Berettyó folyó völgyében, már az őskortól lakott település volt Margitta.

Egy oklevél 1352-ben *Marita* néven tesz említést róla.¹

1363-ban már *Margita* néven szerepel egy másik okmányban.²

1422-ben *Margitfalva* néven említi a Csáky család egyik okmánya.³

1552-ben végzett adóösszeírás szerint Margitfalva (Margitta) portáinak száma 66 porta, tartozékai 16 porta.⁴

1520-ban a vámszedő helyek között szerepel.⁵

Vásártartási joga kezdetben a Csáky család kezében volt, akik nagy területet bocsátottak a vásárhely számára, szemben a *Belsőmajor* nevű, magas téglafallal körülvett udvarházzal, amely mint megerősített hely a vásárra gyűlt nép védelmét is biztosította.

A vásároshely és földesúr közötti viszony ellenséges volt, amit az is bizonyít, hogy Bocskai István fejedelem szabad hajdúkat telepít Margittára. A lakosság áttért a református hitre, ezzel is szembe helyezkedve a katolikus Csákyakkal, elfoglalva ezek vagyonát. Csáky Istvánt 1700—1702-ben iktatták be újra a török megszállás alatt elfoglalt Margitta és Szalárd birtokába.

A földtől megfosztott lakosságnak nem maradt más megélhetősége, mint az ipar; fejlődését előmozdította a központi fekvésű vásároshely, a piac, amely nagy látogatottságnak örvendett.

Egy 1783. július 30-án kelt okirat szerint⁶ Margittán 91 *csizmadiamestert* tartottak nyilván, akik nemcsak a városban árultak, hanem sorba járták áruikkal a környék vásárait, így Berettyószéplakot, Szalacsot, Szalárdot, Tasnádot, Szilágysomlyót stb. Áruikat nagy vasazott ládába rakták, azokat feltették szekerekre, úgy vitték vásárról vásárra.

Kiszegődött *fuvarosaik* voltak. A rokonok, barátok gyakran összetársultak és közösen fizették meg a fuvardíjat.

Ugyanezt cselekedték az ún. *magyarszabók*, akik szűk csizmanadrágot, mellényt, kabátot, bélelt téli holmit készítettek, amelyeket a vásáron árusítottak. Előleg fejében megrendelést is elfogadtak, s ennek pontosan elegett is tettek, mert a hazug mesternek hamar kitelt a becsülete.

Nagyon híres volt a margittai *cserépedény*, amelynek anyagát, a fehéragyagot, a város keleti szélén ásták, bányászták, a *Lapis* nevű helyen (számtalan agyaggödör maradt betemetetlenül, melyekben meggyűlt az esővíz a fürödni vágyó gyermekek legnagyobb örömére). A XVIII. században 27 fazekas volt.⁷ Margitta egyik hosszú utcáját ma is Fazekas utcának nevezik.

Az itt készített fehéresszürke agyagedények: *fazekak, korsók, tányérok, tálak, lábasok, csiprok*.

A cserépedényeket nemcsak a helybeli vásárokon árusították; mindig akadtak közvetítő árusok, akik nagyban, tehát olcsóbban öszevásárolták egy-egy kemence tartalmát, szalma közé, szekerekbe rakták és elindultak vele faluról falura. Az árut nemcsak pénzért, hanem gabonáért, gyümölcsért cserélték, nem kis nyereséggel.

A *tímár mesterségnek* (bőrserzésnek) is vannak hagyományai a városban, hisz annyi csizmadiát nem volt könnyű feladat anyaggal ellátni. A tímárok többsége megrendelésre dolgozott, legfeljebb talpat ha árusított a piacokon. (Leghíresebb tímárok a Duna család tagjai voltak még századunk elején.)

A *szűcsök* szerepe nagyot csökkent a század elejére, mivel a subát (akárcsak a cifraszűrt) kiszorította az olcsó gyári posztóból készült nagykabát és más téli holmi.

*

Margittának négy rendes és egy rendkívüli nagy- vagy országos vására volt:

I. *Vízkereszt vásár* volt a *téli vásár* január első hetében.

II. *Böjtvásár* mint rendkívüli vásár, február végén.

III. *Szentgyörgy vásár* vagy *tavaszbásár*, márciusban.

IV. *Sarlósvásár*, aratás táján, július első hetében, ez volt a *nyári vásár*.

V. *Dióverő vásár* vagy *szüretvásár*, októberben, az *őszivásár*.

A nagy (vagy országos) vásárok már szerdán *beálltak* és három napig tartottak. Szerdán és csütörtökön tartották az állatvásárt, s pénteken következett a *kirakodó vásár*. A rendes hetivásárokat mindig pénteki napon tartották és tartják ma is.

Akik messze földről hajtották fel állataikat az országos vásárra, azok már előző napon, vagyis kedden megérkeztek, hogy állataikat pihentessék és a baromvásártéren legeltessék. A baromvásártér kétszeres vastag korláttal volt bekerítve, ez védte az állatokat az elkallódástól, egyben arra is szolgált, hogy az állatokat legyen hová megkötni.

A *marhakereskedők* és *kupecsek* már a vásárt megelőző napon megérkeztek, hogy tájékozódjanak a felhajtás felől. A külföldi (többnyire bécsi) marhakereskedők a Margit szállodában (a Csákyak tulajdona volt), a kupecsek magánházaknál szálltak meg.

Szatmár, Nagyvárad, Nagyvárad és a Szilágyság környékéről gyűlt össze az eladó ló, szarvasmarha, juh és sertés. Onnan sereglettek ide a felvásárlók is, bár voltak helybeli kupecsek és kereskedők is, mint pl. az Egei meg a Dull testvérek, akik százával hajtották fel a süldőket és rideg mangalica disznókat, hogy a helyi piacon haszonnal értékesítsék. Jutott ide a vasút előtt az Alföld marhaállományából is. A csikósok, hajcsárok, juhászok, kanászok karikás ostoraikkal vagy botokkal, százával hajtották rendeltetési helyükre az itt felvásárolt állatokat. (A vasúton való szállítás akkor még nem volt szokásban.)

Az idegen marhakereskedők a kupecsek segítségével vásárolták fel a nekik tetsző állatokat. Ollóval vagy színes krétával jegyet tettek a

megvett állatra, a *mázsaházban* lemérették, majd a *cinkusházban* meg-ejtették a hivatalos átírást. Az állatokat csak ezután adták át hajcsá-raiknak. Az elmaradhatatlan áldomást rábízták a kezükre dolgozó ku-pecekre, akik a napidíjon felül ezt is kiérdemelték. Vásár végeztével volt keletje a sült húsnak, kolbásznak, foszlós kenyérnek. Megteltek a lacikonyhák, falatozók, kocsmák, italboltok, megszólalt a hegedű, cim-balom, felcsendült a nóta, és a vigalomnak sokszor csak az éjszaka ve-tett véget. Az áldomásból sem az eladók, sem ezek barátai nem ma-radhattak ki.

A juhászok külön csoportot alkottak. Ők is nagyban adtak-vettek. Különösen ősszel és tavasszal egész sereg juhot és bárányt terelgettek maguk előtt kampósvégű botjaikkal az elmaradhatatlan húséges pulik segítségével. A megvett juhok gyapját ki-ki színes festékekkel jelölte meg. A sertéseket szintén piros vagy kék krétával jegyezték meg.

Századunk elején még kizárólag göndör szőrű zsírdisznó volt divat-ban. A tehenek, ökrök mind fehér szőrű állatok voltak. Tarka-piros faj-ták csak az első világháború után terjedtek el.

Nagybani felvásárlás csak az országos vásárokon történt. A kisgaz-dák és szegényrendű emberek inkább hetivásárokon cserélték ki azt az egy-két darab tehenet, lovat, sertést, amely gazdaságukban feles-leges vagy szükséges volt.

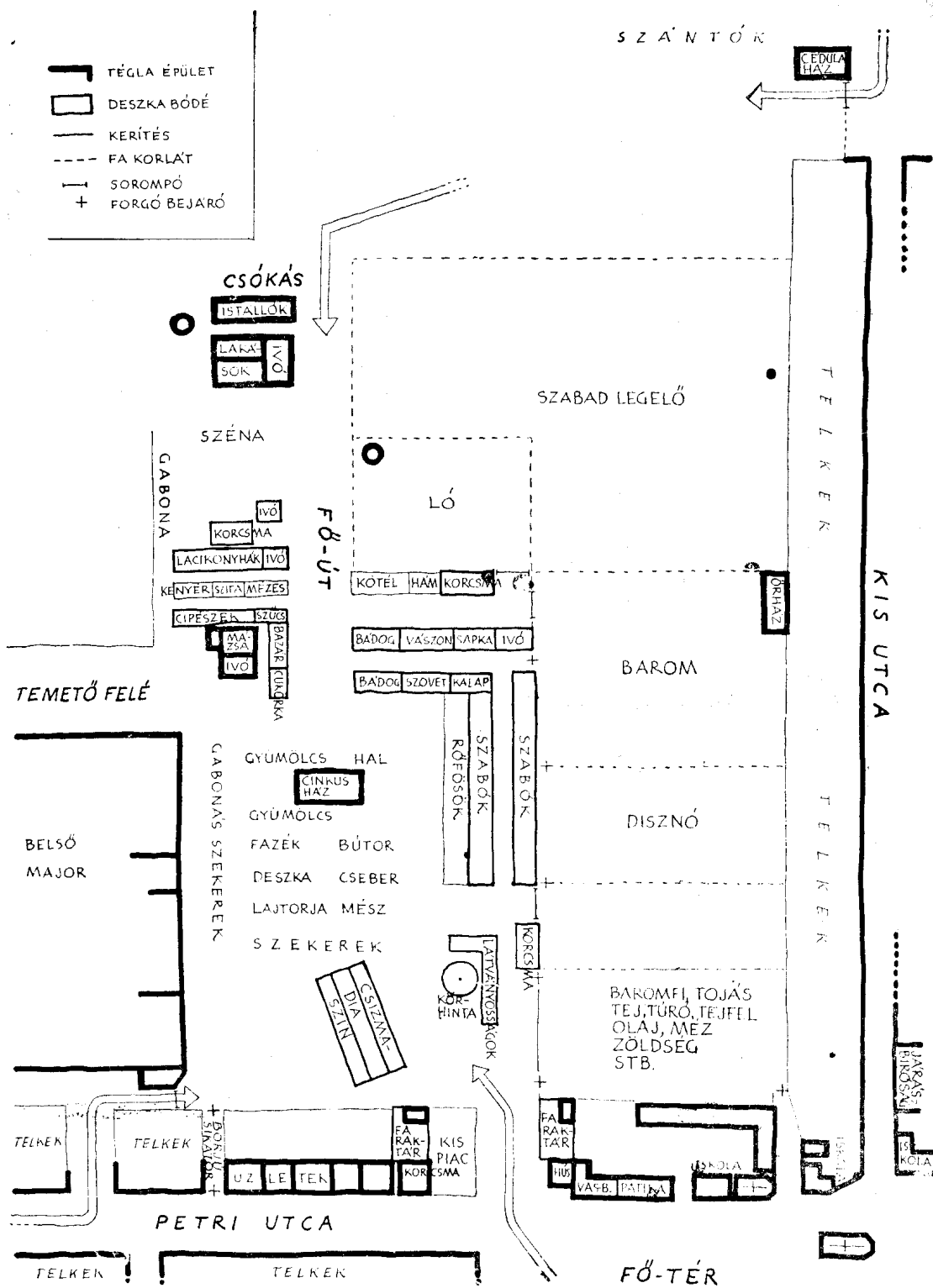
Minden felhajtott állat után már a vásártér bejáratánál épített *cé-dulaháznál* le kellett fizetni a helypénzt, vagyis az eladó állat után megállapított taksát. A kapott cédulát fel kellett mutatni a sorompók-nál álló piaci ellenőröknek. A helypénz tekintélyes jövedelmet jelen-tett a Csákyaknak, később meg az örökükbe lépő városnak.

Másutt adni-venni, mint az erre a célra kijelölt helyen, szigorúan tiltva volt. Ellenőrök, helypénzbeszedők és rendőrök gondoskodtak a rend betartásáról. A beszedett helypénzt még a vásár napján le kellett számolni a város pénztáránál.

*

Az iparosok és kereskedők zöme helybeli lévén, boltjukból vagy műhelyükből vállon vagy talyigával szállították árujukat a piacon levő deszka-bódéjukba. A *talyiga* egylovas kétkerekű jármű volt. A fuva-rosokat rendszeren évről évre fogadták. Ugyanaz a fuvaros több iparos vagy kereskedő áruját is szállította a piacra és onnan a maradékot haza. A piactéren mindenkinek megvolt a maga örökölt vagy vett helye, ahol zárható deszka-bódéja állott.

A *szabó sor* elején a régi, tekintélyes mesterek bódéi állottak, eze-ket követték az újabb mesterek bódéi, majd máshonnan jött árusok sátrai zárták a sort. Mindjárt a vásártér főbejáratánál hosszú, tágas, fedett deszkaépület, a *csizmadiaszín* vonta magára a figyelmet, ahol kétoldalt hosszú sorban rudakra rakva állt a kisebb-nagyobb kemény szárú csizma. A csizmasor végében néhány cipőárus is volt. A szín kö-zepén széles úton járt a vásárló közönség. A szín végében kovácsok s lakatosok verték fel a patkót és szeget, néha orrvasat a megvásá-rolt csizmákra, cipőkre, külön díj ellenében.

A margittai vásártér vázlatos rajza a XX. század elején. Készítette: Duka János

A cipészeknek még külön soruk is volt.

Kalaposok, sapkások is mind helybeli mesterek voltak (Fábián István, Dankó Gyula és mások).

Vászonféléket főleg felvidéki tótok árultak, ezeknek egy része aztán letelepedett itt és beolvadt a helyi lakosságba (pl. a Holmik és Király család). Olcsó, festett kartont árultak a Nagykárolyból jött ruha-festők (*kékfestők*).

A század vége felé több zsidó kereskedő nyitott itt üzletet, megkezdtek a piaci árulást is. A Petri vagy Fő utcában elszaporodtak az üzletek, amelyekben szövetet, vásznat, selymet, bársonyt, pántlikát, gyöngyöt, üveg és vasedényt, fűszerféléket árusítottak, italboltot, mézsárszéket, nyomdát, ékszerüzletet stb. nyitottak. Fellendült a bor, sör, pálinka nagybani árusítása, a petróleum, mész, fa és deszka lerakat, de akadtak, akik a cipész, úriszabó, asztalos vagy órás szakmákat is elsajátították. Nagyot lendült és sokoldalúan fejlődött a város kereskedelme és ipara.

A bádogos szakmában csak a Csavdári és Jobbágy család maradt meg, akik továbbra is kivitték készítményeiket a piacra, ami itt a megélhetést jelentette.

A búzát és kukoricát az Érmellék falvaiból (Albis, Bogyoszló, Szalacs, Magyaréc, Pir, Tóti, Érolaszi, Kőbölkút, Asszonyvásár stb.) hordták szekérszámra a piacra.

Micskéről hólyagos cseresznyét, Érszőlősről meggyet, szőlőt, Bogyoszlóból káposztát, paprikát, Érselindről, Érkörtvélyesről, Reszegéről dinnyét, Perecsenyből hagymát, a szilágysági falvakból almát, körtét, szilvát, az érmelléki dombokról meg szőlőt, diót, barackot és másféle gyümölcsöt szállítottak a piacra. Zöldségféle minden környékbeli faluban termett, majorságot is sokat tartottak.

Halat a szalacsi és tarcsai halászok hoztak. Tej, túró került Monospetriből, Érabrányból és máshonnan. Az eladott áruért kapott pénzen fűszereket és egyéb szükséges árut vásároltak az üzletekben és a piacon.

Országos vásárok alkalmával a Bihar, Meszes és Réz hegység falvainak lakói deszkát, lécet, szarufát, csebreket, lajtorját, különböző faeszközöket és tárgyakat, gereblyét, favillát, egyéb eszközt, valamint meszet hoztak szekereiken a piacra és a kapott pénzen főleg érmelléki gabonát vásároltak és vittek haza.

Szekeret, kereket, ekét és boronát a helybeli kerekések állítottak elő, melyből a piacra is jutott.

A helybeli szíjgyártó (Áfra Lajos) hámokat, más helybeli mesterek köteleket, kötőféket, szitát, rostát, hordót és bútorokat készítettek és árusítottak a piacon. A szalacsiak sásból készített tárgyakat, valamint gyékénnyel befont székeket és heverőket („hárságyat”) hoztak még a piacra.

A Szöllősi család mézeskalácsot, Szöllősi meg Hintalan cukorkát készített és árult a piacon, de megfordultak itt a tordai és debreceni mézeskalácsosok is.

Nagy múltú és nagy forgalmú volt a margittai vásár, amely a századok folyamán egyre nevezetesebb lett. Az ipar és kereskedelem fejlődése arányában körzete csökkent, mégis elég népes környéke maradt ahhoz, hogy még századunkban is évtizedeken át megtartsa fontosságát.

A modern, szocialista ipar és a korszerű kereskedelmi hálózat és felvásárlási rendszer kiépítésével a középkori eredetű vásárok további jellege szükségképpen megváltozott, jelentősége csökkent. Margittán is a régi kisiparosok utódai a helyben létesült gyárakban dolgoznak, a régi nagy kiterjedésű vásártér pedig a lakosság új igényeit szolgáló épületekkel népesült be: itt kapott helyet az új kétemeletes gimnázium, a kórházi pavilonok kettős sora, a művelődési palota, a baromvásártér helyén pedig sportstadion létesült, hatalmas park és gyermekjátszóter pompázik.

Az ipari munkásság ma új szocialista üzemekben dolgozik, mint a Készruhagyár, Cipőgyár, Kenyérgyár, Szőnyegszövő üzem és építi mindnyájunk közös jövőjét.

*

Margitta városra vonatkozó adatok:

1—5. Vende Aladár: *Bihar vármegye községei*: 112. lap. Az 5—7. Vende Aladár: *Bihar vármegye ipara*: 295. és 301. lap. Az 1552-es adat (Literati László által végzett adóösszeírás): *Bihar vármegye*, 1901. 501. lap.